

Boter, kaas en soatests

Het aantal soa's groeit, en daarmee het belang van laagdrempelige testlocaties. Dat Albert Heijn sinds kort betrouwbare soatests verkoopt, lijkt dus winst. Of kunnen we toch beter de capaciteit bij de GGD's opschalen?

door Donica Lodder en Lorette Harbers

S

inds begin dit jaar kun je bij Albert Heijn een thuisafnametest op chlamydia en gonorroe kopen. De soatests liggen onder in het schap, tussen de zwangerschaps- en de covidtests. De € 49 reken je af bij de zelfscankassa.

Een half jaar eerder werden dit soort tests ook al even bij de Jumbo aangeboden, maar die pilot werd vanwege zorgen om de anonimiteit weer gestopt. Het nieuws dat ze nu bij Albert Heijn verkrijgbaar zijn, deed stof opwaaien. Plots vroegen artsen zich af of dit een wenselijke ontwikkeling is.

Online zijn er nog veel meer aanbieders van soatests en ook bij drogisterijen worden ze aangeboden. Het past in een trend die sinds de covidtests in een stroomversnelling is geraakt: op steeds meer plekken worden zelftests verkocht waarmee consumenten – volgens de aanbieders – eenvoudig hun ‘gezondheid’ kunnen checken. De keuze is reuze: van relatief simpele glucose- en vitaminetests tot hele testpakketten bij vermoeidheid of om het microbiom van je darmen in kaart te brengen. Uit onderzoek van het RIVM blijkt dat het aanbod divers is en snel groeit, maar dat gegevens over het gebruik, de impact op de zorg en de betrouwbaarheid er nauwelijks zijn. Hoe zit dat met die soatests?

Testeigenschappen

Laten we eerst inzoomen op de soatests die bij Albert Heijn aangeboden worden. Ze komen van Homed-IQ, een bedrijf voor thuisafnametests dat zichzelf een ‘digitaal medisch platform’ noemt: ‘bedoeld als schakelomgeving tussen test, klant en laboratorium.’

De tests werken in principe hetzelfde als die die gebruikt worden bij de GGD en de huisarts. Mensen nemen thuis zelf lichaamsmateriaal af en sturen het monster – van mannen wat urine, van vrouwen een vaginale swab – na online activatie van de testkit naar een ISO-gecertificeerd lab in Nederland of Duitsland, waar een PCR-test gedaan wordt. In dit geval is dat een Roche cobas-test, met voor chlamydia een sensitiviteit en specificiteit van 97,6 en 99,5% en voor gonorroe respectievelijk 100 en 99,7%.

De testeigenschappen lijken dus in orde. Ook staat op de achterkant van de verpakking en in de handleiding duidelijk dat de tester rekening moet houden met

de ‘windowfase’ van twee weken; de tijd tussen het onveilige seksuele contact en het moment dat de infectie aantoonbaar is.

Maar hoe weet iemand op welke soa's getest moet worden? Dat staat niet op de verpakking, daarvoor verwijst Homed-IQ op de website naar de Soatestwijzer van Soa Aids Nederland. Na het beantwoorden van vragen over je gezondheid en seksuele gedrag geeft de testwijzer advies over welke soa's belangrijk zijn om te testen, op welke lichaamslocaties ('Had je ook anale seks? Dan heb je ook een anaal uitstrijkje nodig') en waar je terecht kunt voor betrouwbare soazorg. In de supermarkt liggen alleen de tests op chlamydia en gonorroe, maar online biedt Homed-IQ ook andere soatestpakketten aan.

De tester ontvangt de testresultaten in de vorm van een downloadbaar laboratoriumrapport. Bij een positieve uitslag wordt uitleg en advies gegeven, verwezen naar partnerwaarschuwing.nl en aangeraden om met het testrapport naar de huisarts te gaan voor behandeling en aanvullende adviezen en overwegingen. Een recept voor de behandeling van chlamydia kan ook voorgeschreven worden door een aan Homed-IQ verbonden arts, nadat de tester een vragenlijst heeft ingevuld. Maar daar gaat de voorkeur niet naar uit, zegt Homed-IQ-oprichter Robert de Jonge. Voor gonorroe moeten klanten altijd contact opnemen met hun huisarts, omdat de behandeling daarvan bestaat uit een injectie met ceftriaxon. Of ze kunnen anoniem terecht bij een privékliniek.

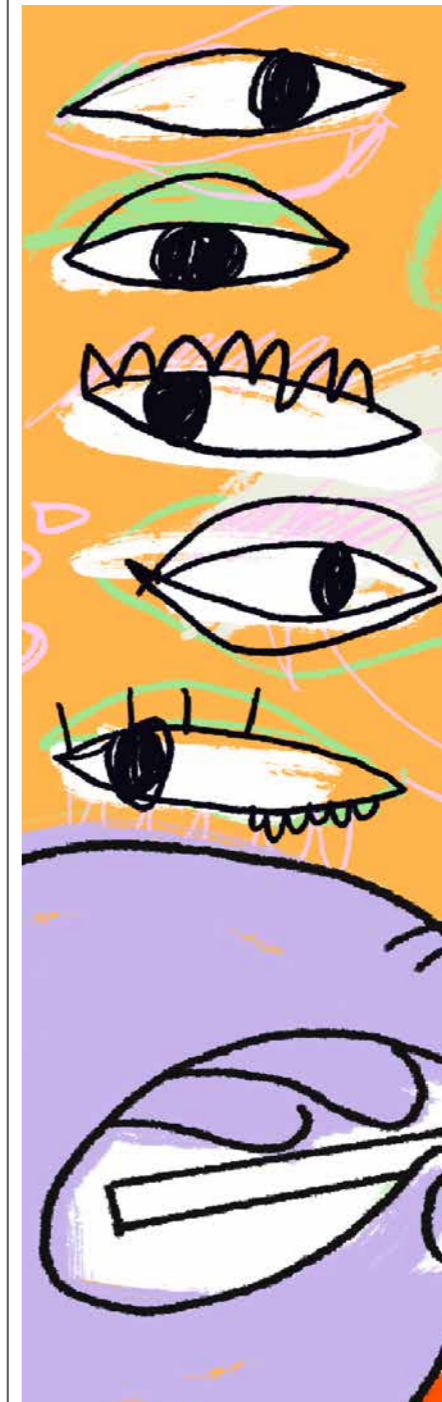
Digitaal consult

Hoewel er met de PCR-test niets mis is en alle informatie in theorie gegeven wordt, is toch niet iedereen onverdeeld positief over de soatests bij Albert Heijn. Het mag het testen op een soa laagdrempeliger maken en het stigma dat nog altijd op soa's rust misschien verminderen, onder zorgprofessionals blijven er zorgen over de informatieverstrekking rondom de tests. In literatuur over soadiagnostiek staat dat 'goede communicatie over seksueel gedrag onontbeerlijk' is voor adequate diagnostiek, omdat op basis daarvan de soarisco's en het testbeleid bepaald worden.

Huisarts Joost Vermuë, lid van de NHG-expertgroep Seksuele gezondheid, vindt een goed soaconsult inderdaad erg belangrijk, maar denkt dat een digitaal

‘Dit is prima voor heteroseksuele cis-mannen, maar wat als er ook een anustest nodig is?’

consult – mits dat conform de richtlijnen is – ook kan voldoen. Hij vindt het daarom op zich geen probleem dat Homed-IQ online verwijst naar de testwijzer van Soa Aids Nederland. Maar, zegt hij: iemand die in de supermarkt een soatest koopt, doet die testwijzer waarschijnlijk niet van tevoren. Je komt pas op de website van Homed-IQ nadat je de test gekocht hebt. Ook ziet Vermuë dat de soatests in de supermarkt geen rekening houden met testen op verschillende lichaamslocaties. De soatest voor mannen is een urinetest en die voor vrouwen een vaginale swab. ‘Dat is prima voor heteroseksuele cis-mannen die alleen seks hebben met hun penis, maar wat als er ook een anus- en keeltest moeten worden gedaan?’ Je zou daarbij kunnen denken dat mensen uit hoogrisicogroepen voor gratis soazorg terecht kunnen bij de centra seksuele gezondheid van de GGD, ‘maar dat wil niet iedereen en daar is ook zeker niet altijd meteen plek. Daarnaast wordt er met aparte tests voor mannen en vrouwen ook geen rekening gehouden met transgenderpersonen.’ Hanna Bos, arts Maatschappij en Gezondheid bij Soa Aids Nederland (SANL), heeft ook twijfels over de behandeling en counseling na een soatest van Albert Heijn. ‘Het is op zich goed daarvoor te verwijzen naar de huisarts, die zal conform de NHG-standaard “Het soaconsult” behandelen op basis van een uitslag van een betrouwbaar laboratorium. Maar een groot deel van de cliëntèle van deze aanbieders wil niet naar de huisarts.’

Om die reden kunnen klanten ook een recept krijgen via een arts die is aangesloten bij Homed-IQ, zegt De Jonge. Daarnaast heeft zijn bedrijf sinds kort een samenwerkingsverband met de OneDay-Clinic; de enige privékliniek waar je anoniem terecht kunt voor soazorg die SANL als betrouwbaar heeft erkend. Klanten moeten een consult daar wel zelf betalen. SANL is overigens niet per definitie tegen online aanbieders van soatests. Bos ziet dat de markt van de soadiagnostiek groot is en een vlucht heeft genomen sinds covid-19. Volgens haar speelt de reguliere zorg onvoldoende in op de behoefte aan flexibeler zorg en thuisdiagnostiek. ‘Vooral beleidsmatig lopen we, ondanks enkele initiatieven, achter de feiten aan door deze zorg niet beter te reguleren. Het is heel makkelijk om te zeggen dat je tegen private zorg bent, maar onontdekte soa's kunnen zich ongemerkt verspreiden en in sommige gevallen tot ernstige ziekte last leiden. Er is niks op tegen als mensen zelf een test kunnen kopen, zolang die maar van voldoende kwaliteit is en de zorg eromheen geborgd is.’

Richtlijnen

Om die kwaliteit van de soazorg te waarborgen, beoordeelt SANL eens per jaar de betrouwbaarheid van online soazorgaanbieders. Op dit moment zijn er drie als betrouwbaar beoordeeld: Soapoli-online.nl, Soapolinoord.nl en Soastudentarts.nl. Soazorgaanbieders kunnen zichzelf aanmelden voor zo'n

Op welke soa's getest moet worden, staat niet op de verpakking

toetsing door SANL. Dat is wat De Jonge ook gaat doen met de Homed-IQ-tests. Hij is daarom druk bezig om hun zorg in lijn te brengen met de kwaliteitseisen van SANL. 'We hopen dit jaar goedgekeurd te worden en een officieel erkende testaanbieder te worden.'

SANL toetst onder meer of het test- en zorgaanbod en de informatievoorziening van testaanbieders in overeenstemming is met de richtlijnen. Dat is belangrijk, want die richtlijnen veranderen af en toe. Zo is er op dit moment discussie over nut en noodzaak van testen op chlamydia als iemand geen klachten heeft.

Bos benadrukt dat voorkomen van soa's beter is dan genezen. Maar dat lijkt steeds minder goed te lukken: uit een onderzoek van Rutgers en Soa Aids Nederland onder 10.000 jongeren van 13 tot 25 jaar kwam begin 2024 naar voren dat jongeren steeds vaker onbeschermd seks hebben. Bos: 'Het is daarom ontzettend jammer dat de overheid niet investeert in een landelijke campagne over seksuele gezondheid. Want daarmee voorkom je problemen.'

Tegelijkertijd neem het aantal chlamydia- en gonorroefinfecties toe. In 2021 werd er bij 20% van de 138.436 consulten bij de Centra Seksuele Gezondheid (CSG) een of meer soa's gediagnosticeerd, in 2022 was dat bij 21% van 164.715 consulten. Het aantal chlamydiadiagnoses steeg van 20.465 naar 24.684 en het aantal gonorroediagnoses van 7964 naar 10.600. Mensen die via een sekspartner een melding ontvingen of die zelf klachten hadden, bleken het vaakst een soa te hebben. Om verspreiding te voorkomen is het dus belangrijk om sekspartners te informeren. Dit kan onder meer anoniem via partnerwaarschuwing.nl, waarnaar veel aanbieders van soatests verwijzen.

Betrouwbare zorg

Laagdrempelig testen op soa's blijft belangrijk, daar is iedereen het over eens. En voor soatests kunnen mensen dus op allerlei plekken terecht. PCR-tests zijn ondanks de soms gebrekkige informatievoorziening beter dan de onbetrouwbare antigeentests die bij sommige drogisterijen in de schappen liggen.

Voor betrouwbare soazorg kunnen mensen naar de huisarts en bepaalde doelgroepen kunnen voor diagnostiek en behandeling gratis terecht bij een Centrum voor Seksuele Gezondheid (CSG) van de GGD. Althans: als daar plek is. De GGD's krijgen voor het verlenen van deze 'aanvullende seksuele gezondheidszorg' namelijk een bepaald budget. En dat is niet voldoende om aan alle vraag te voldoen, zegt Colette van

Bokhoven-Rombouts, arts maatschappij en gezondheid bij GGD Gelderland-Zuid en voorzitter van de Werkgroep Artsen Seksuele gezondheid van de Nederlandse Vereniging voor Infectieziektebestrijding. Als mensen niet naar de huisarts of GGD willen, verwijst SANL voor betrouwbare zorg naar de OneDayClinic of de drie online aanbieders die aan hun richtlijnen voor goede soazorg voldoen.

Non-profitzorg

Daarnaast is er ook non-profitkliniek ZIZ ('Zinnige InfectieZorg'); in 2021 opgezet als ZonMW-project met als doel om de GGD's en huisartsen te ontlasten door laagdrempelige, goedkope en snelle soazorg aan te bieden. Hier kunnen mensen zich – na het doorlopen van een online testwijzer die adviseert conform de NHG-richtlijn – laten testen; naar keuze thuis of in de kliniek in Den Haag. Bij de kliniek zit een lab, waardoor de uitslag al na anderhalf uur bekend is.

Projectleider en arts-microbioloog Bas Mourik vertelt dat sommige huisartsen eerst sceptisch waren over ZIZ, maar dat dat veranderde toen ze merkten dat de soadiagnostiek netjes wordt uitgevoerd en dat de huisarts een goede brief krijgt over de testuitslag en de eventueel verstrekte behandeling. Ook de samenwerking met GGD en ziekenhuizen in de regio verloopt soepel, zegt Mourik. De bekostiging is nog niet structureel, maar hij hoopt dat dat goedkomt als er genoeg data zijn om aan te tonen dat deze vorm van soazorg werkt.

ZIZ verstrekt verzekerde zorg en de kwaliteit wordt geborgd door de IGJ. Waarom staat ZIZ dan niet op de website van SANL als aanbieder van betrouwbare soazorg? Mourik: 'Wij zijn een non-profitstichting en willen eigenlijk niet tussen commerciële aanbieders staan. Maar Soa Aids Nederland is wel een belangrijke partij op het gebied van de soazorg, dus dit jaar hebben we ons toch aangemeld voor een samenwerking.'

Kosten spelen een belangrijk rol bij de keuze voor een soatest

Doordat zorgverzekeraars meebetalen aan de soazorg bij ZIZ, is die daar veel goedkoper dan bij andere aanbieders. Testen op chlamydia en gonorroe kost € 29, inclusief een eventuele behandeling. Die kosten spelen een belangrijke rol bij de keuze voor een soatest. Zo is liegen voor gratis soazorg bij de GGD een bekend fenomeen. Het totale kostenplaatje van soazorg hangt af van de soa's waarop getest wordt en de kosten die een laboratorium daarvoor rekent. Bij de huisarts komt dat voor testen op chlamydia en gonorroe al snel neer op zo'n € 90. Die prijs loopt op wanneer op meerdere lichaamslocaties getest moet worden.

Maar een huisarts zal niet snel onnodige diagnostiek aanvragen, zegt Bos van SANL. 'Een aantal private aanbieders biedt complete soatestpakketten aan met allerlei onzinnige diagnostiek. Dan is iemand duurder uit dan met de enkele chlamydia- of gonorroetest die de huisarts misschien aangevraagd zou hebben.' Ook Homed-IQ biedt allerlei testpakketten aan. Zo test je met de 'Soatest extra uitgebreid' voor € 149 op chlamydia, gonorroe, *Trichomonas vaginalis*, *Mycoplasma genitalium*, hiv, hepatitis B, syfilis, herpes simplex I & II.

Naast de extra kosten kleven er ook andere nadelen aan het overmatig testen op soa's. Bos noemt het voorbeeld van testen op herpes: 'De professionele richtlijnen raden aan om dat alleen op indicatie te doen, omdat de wetenschap dat iemand zonder klachten herpes heeft niet bijdraagt aan gezondheid, maar wel kan leiden tot stigmatisering en psychische last.' Bovendien, vult Van Bokhoven aan, diagnoseer je een herpesinfectie meestal à vue en niet met een test op urine of vaginaal vocht, zoals die op de website van Homed-IQ wordt aangeboden.

Om de kosten van testen op meerdere lichaamslocaties te beperken, gebruikt ZIZ een 'combi-test'. Daarbij wordt materiaal van drie lichaamslocaties gemixt en in een keer getest. Door deze 'sample-pooling' daalt de sensitiviteit van de test met 5-10%, maar dat is een afweging tegenover het risico dat iemand vanwege de kosten helemaal van een soatest afziet.

Onoverzichtelijker

Al met al is de wereld van de soazorg misschien wel laagdrempeliger geworden, maar niet overzichtelijker. Daarbij bestaat de zorg dat we het zicht verliezen op de verspreiding van soa's en op veranderingen in antibioticaresistentie van soaverwekkers, zeggen Van Bokhoven en

'Jammer dat de overheid niet investeert in een landelijke campagne over seksuele gezondheid'

Heiman Wertheim, arts-microbioloog bij het Radboudumc en voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Medische Microbiologie.

Wertheim vraagt zich daarom af of het niet beter is de capaciteit bij de GGD's op te schalen, zeker gezien de toename aan soa's. Maar een persvoorlichter van VWS laat desgevraagd weten dat een volgend kabinet zich daarover moet gaan buigen. Daarbij wil het ministerie wel benadrukken dat soazorg in eerste instantie bij de huisarts plaatsvindt en dat het aanbod van de GGD daarop een aanvulling is. Terug naar de soatests bij Albert Heijn. Hoe zijn die daar eigenlijk beland? De Jonge vertelt dat de supermarktketen vorig jaar contact opnam met Homed-IQ: 'Ze waren onder de indruk van ons intuïtieve thuisstestproces en van de positieve recensies op Trustpilot. Ze waren ervan overtuigd dat een betrouwbare soatest een nuttige toevoeging zou kunnen zijn aan het bestaande assortiment.'

In een column in *Medisch Contact* werd gesuggereerd dat Homed-IQ Albert Heijn zou betalen voor het aanbieden van de tests, maar dat klopt niet, zegt De Jonge: 'De tests zitten gewoon in het assortiment bij Albert Heijn.' Een AH-woordvoerder beaamt dat en laat weten dat klanten positief op de tests reageren; ze zien wekelijks een toename in de vraag. Maar de verkoopcijfers deelt ze niet – dat doet Albert Heijn nooit.

- Online artikel en reageren op ntvg.nl/C5676
- L. Harbers, MSc, nieuwsredacteur, Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, Amsterdam.
- Contact: Lorette Harbers (l.harbers@ntvg.nl)
- Belangenconflict en financiële ondersteuning: geen gemeld.
- Citeer als: *Ned Tijdschr Geneesk.* 2024;168:C5676